ธาตุกัมมันตรังสี
และปฏิกิริยานิวเคลียร์

ธาตุกัมมันตรังสี

- ในปี พ.ศ.2439 **ออองตวน ออองรี เบ็กเคอเรล พบว่า** เมื่อเก็บแผ่นฟิล์มที่หุ้มด้วยกระดาษสีดำไว้กับสารประกอบของยูเรเนียม ฟิล์มจะมีลักษณะเหมือนถูกแสง และเมื่อทำการทดลองกับสารประกอบของยูเรเนียมชนิดอื่นๆ ก็ได้ผลเช่นเดียวกัน จึง **สรุปว่าน่าจะมีรังสีแผ่ออกมาจากธาตุ**

Henri Becquerel (CIE 1998)

ธาตุกัมมันตรังสี

- ต่อมาปีแอร์ และมารี กูรี พบว่าธาตุพอโลเนียม เรเดียม และทอเรียม สามารถแผ่รังสีได้เช่นเดียวกัน
- ปรากฏการณ์ที่ธาตุแผ่รังสีได้เองอย่างต่อเนื่องเรียกว่า กัมมันตภาพรังสี (Radioactivity)
- ธาตุที่มีสมบัติแผ่รังสีได้ เรียกว่า ธาตุกัมมันตรังสี

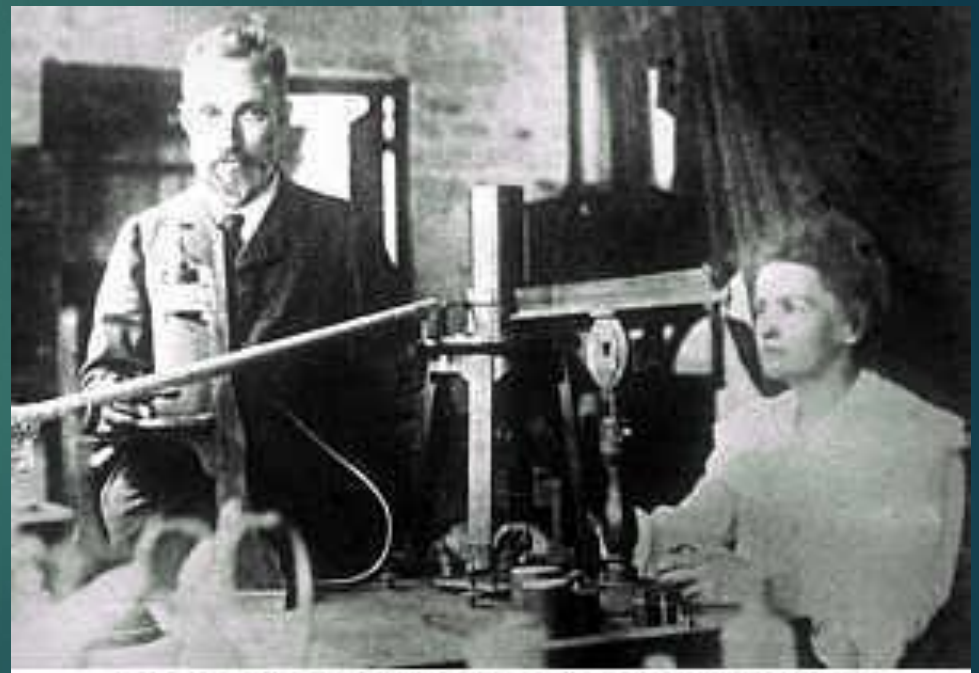

Pierre & Marie Curie (IBM Worldbook 1999)

ชนิดและสมบัติของการแผ่รังสี

1. รังสีแอลฟา

- สัญลักษณ์ คือ α หรือ ${}^{4}_{2}He$
- เป็นอนุภาคที่มีโปรตอน และนิวตรอนอย่างละ 2 อนุภาค
- มีประจุไฟฟ้า +2 มีเลขมวล 4
- มีอำนาจทะลุทะลวงต่ำมาก ไม่สามารถผ่านแผ่นกระดาษหรือโลหะบางๆ ได้
- เบี่ยงเบนในสนามไฟฟ้าโดยเบนเข้าหาขั้วลบ

ชนิดและสมบัติของการแผ่รังสี

2. รังสีบีตา

- สัญลักษณ์ คือ β หรือ ${}^{0}_{-1}e$
- มีประจุไฟฟ้า -1 มีมวลเท่ากับมวลของอิเล็กตรอน
- มีอำนาจทะลุทะลวงสูงกว่ารังสีแอลฟาถึง 100 เท่า
- สามารถผ่านแผ่นโลหะบางๆ เช่นแผ่นตะกั่วหนา 1 mm หรือแผ่นอะลูมิเนียมหนา 5 mm
- มีความเร็วใกล้เคียงความเร็วแสง
- เบี่ยงเบนในสนามไฟฟ้าโดยเบนเข้าหาขั้วบวก

ชนิดและสมบัติของการแผ่รังสี

3. รังสีแกมมา

- เป็นคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีความยาวคลื่นสั้นมาก
- ไม่มีประจุ และไม่มีมวล
- มีอำนาจทะลุทะลวงสูงมากสามารถทะลุผ่านแผ่นตะกั่วหนา 8 mm หรือผ่านแผ่นคอนกรีตหนา ๆ ได้

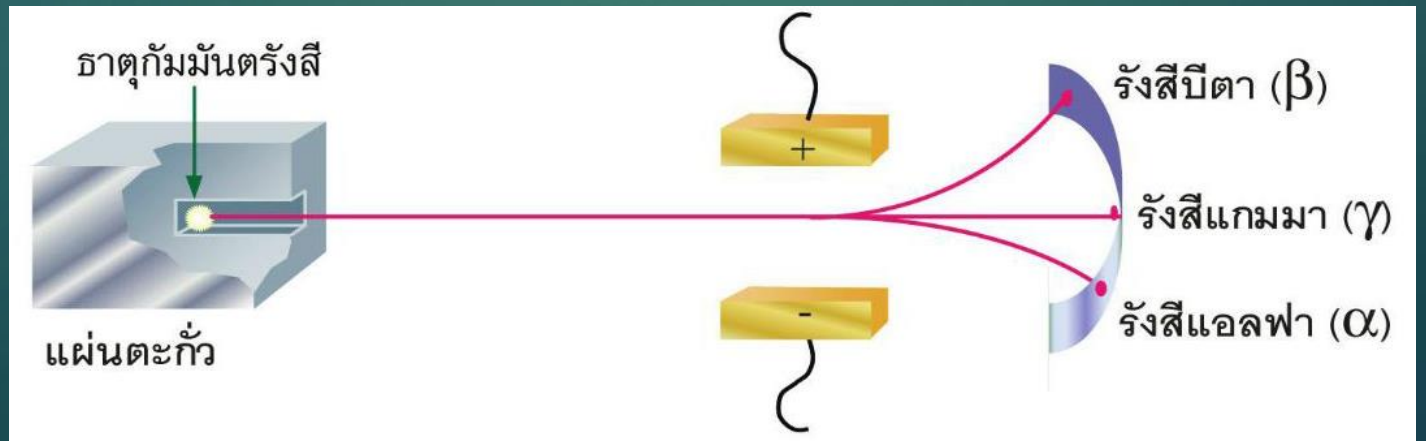

ชนิดและสมบัติของการแผ่รังสี

รังสีชนิดอื่น ๆ

- โพซิตรอน (β^+) สัญลักษณ์ คือ ${}^{0}_{+1}e$
- โปรตอน (p) สัญลักษณ์ คือ ${}^{1}_{1}H$
- ดิวเทอรอน (D) สัญลักษณ์ คือ ${}^{2}_{1}H$
- ทริทอน (T) สัญลักษณ์ คือ ${}^{3}_{1}H$
- นิวตรอน (n) สัญลักษณ์ คือ ${}^{1}_{0}n$

การสลายตัวของธาตุกัมมันตรังสี

1. รังสีแอลฟา

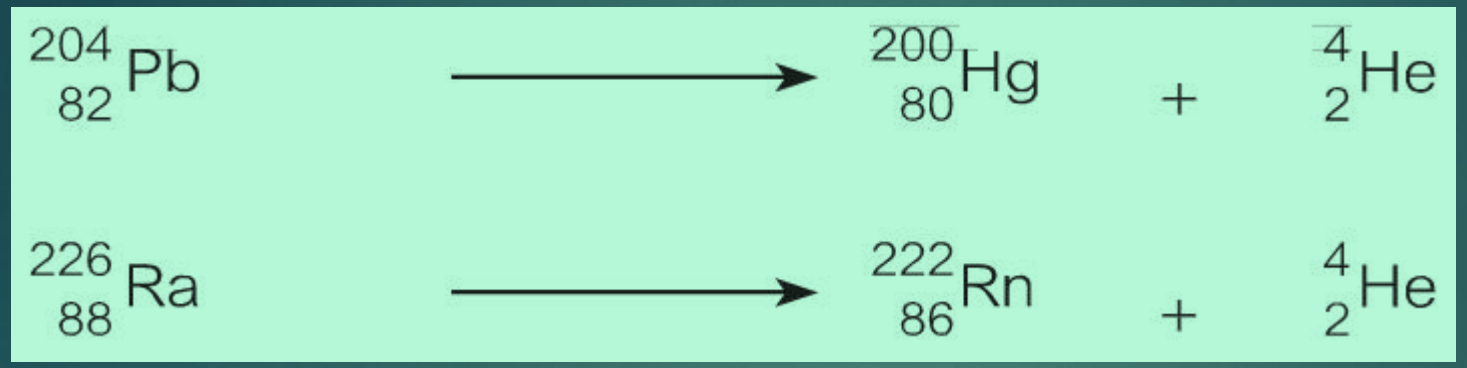

2. รังสีบีตา

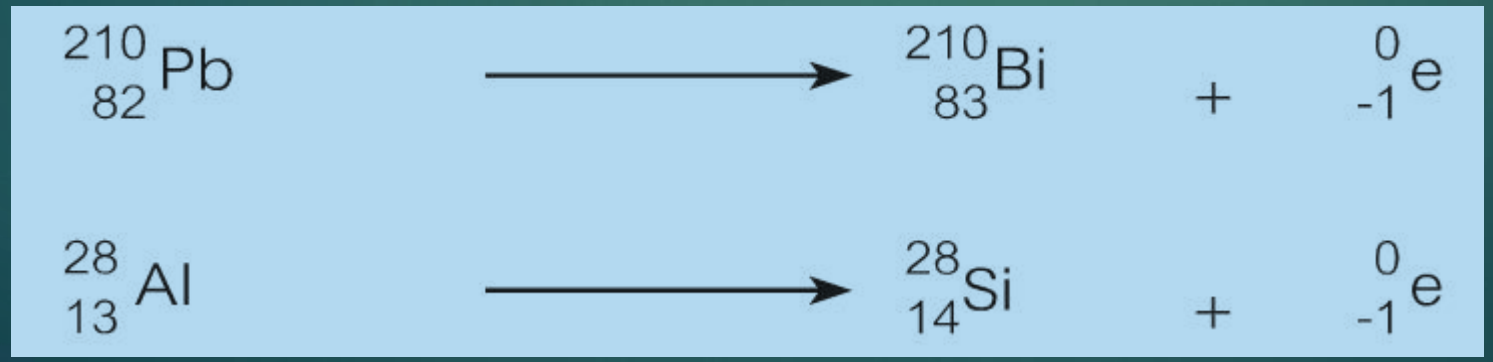

การสลายตัวของธาตุกัมมันตรังสี

3. รังสีแกมมา

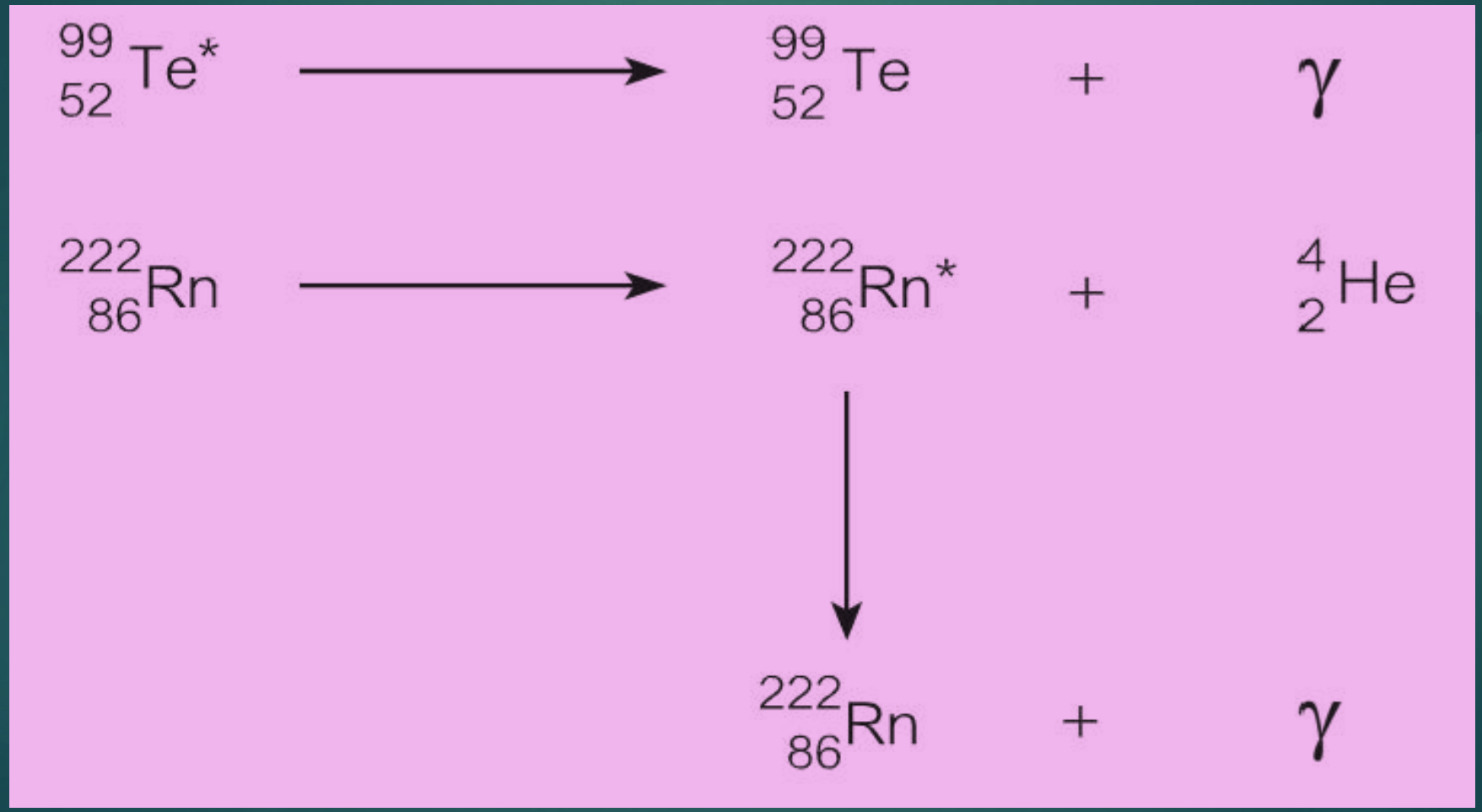

ปฏิกิริยานิวเคลียร์

1. ปฏิกิริยาฟิชชัน (Fission reaction)

- นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบว่าเมื่อยิงอนุภาคนิวตรอนไปยังนิวเคลียสของ U-235 นิวเคลียสจะแตกออกเป็นนิวเคลียสของธาตุที่เบากว่าดังตัวอย่าง เช่น

$$ {}^{1}_{0}n + {}^{235}_{92}U \longrightarrow {}^{142}_{56}Ba + {}^{91}_{36}Kr + 3\,{}^{1}_{0}n + \text{พลังงาน} $$

$$ {}^{1}_{0}n + {}^{235}_{92}U \longrightarrow {}^{137}_{52}Te + {}^{97}_{40}Zr + 2\,{}^{1}_{0}n + \text{พลังงาน} $$

ปฏิกิริยานิวเคลียร์

1. ปฏิกิริยาฟิชชัน (Fission reaction)

- กระบวนการที่นิวเคลียสของธาตุหนักบางชนิดแตกออกเป็นไอโซโทปของธาตุที่เบากว่า เรียกว่า ปฏิกิริยาฟิชชัน (fission reaction)
- ธาตุอื่นที่สามารถเกิดปฏิกิริยาฟิชชันได้ เช่น U-238 หรือ Pu-239
- การเกิดปฏิกิริยาฟิชชันแต่ละครั้งจะคายพลังงานออกมาจำนวนมาก และได้ไอโซโทปกัมมันตรังสีหลายชนิด
- การเกิดปฏิกิริยาฟิชชันต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เรียกปฏิกิริยานี้ว่า ปฏิกิริยาลูกโซ่ (chain reaction)

ปฏิกิริยานิวเคลียร์

1. ปฏิกิริยาฟิชชัน (Fission reaction)

- ปฏิกิริยาฟิชชันที่เกิดขึ้นภายใต้ภาวะที่เหมาะสมจะได้จำนวนนิวตรอนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปฏิกิริยาฟิชชันดำเนินไปอย่างรวดเร็วและปล่อยพลังงานออกมาจำนวนมหาศาล ถ้าไม่สามารถควบคุมปฏิกิริยาได้อาจเกิดการระเบิดอย่างรุนแรง

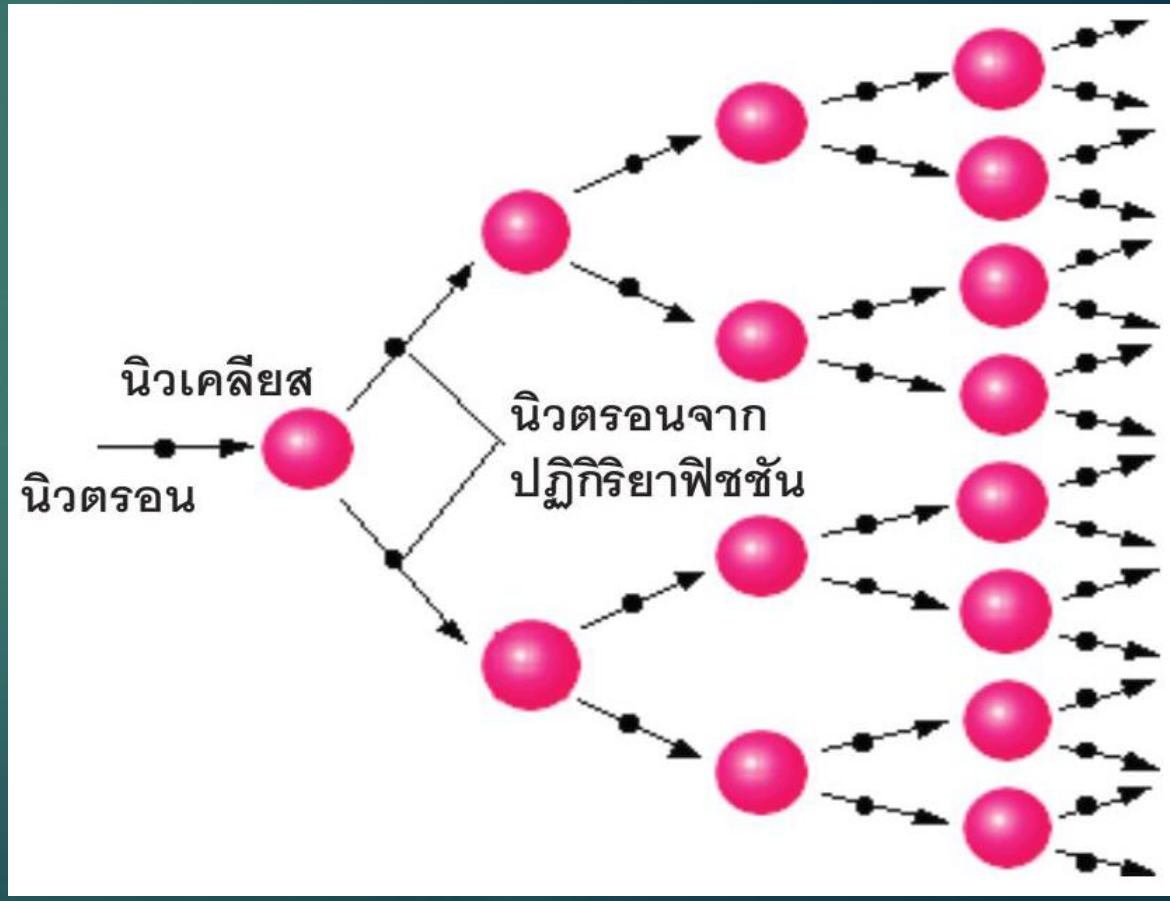

ปฏิกิริยานิวเคลียร์

2. ปฏิกิริยาฟิวชัน (Fusion reaction)

- ในกรณีที่นิวเคลียสของธาตุเบาสองชนิดหลอมรวมกันเกิดเป็นนิวเคลียสใหม่ที่มีมวลสูงกว่าเดิมและให้พลังงานปริมาณมากดังตัวอย่าง

- กระบวนการนี้เรียกว่า ปฏิกิริยาฟิวชัน (fusion reaction)

วิธีตรวจสอบการแผ่รังสีของสาร

1. ใช้ฟิล์มถ่ายรูปหุ้ม

2. ใช้สารที่เรืองแสง

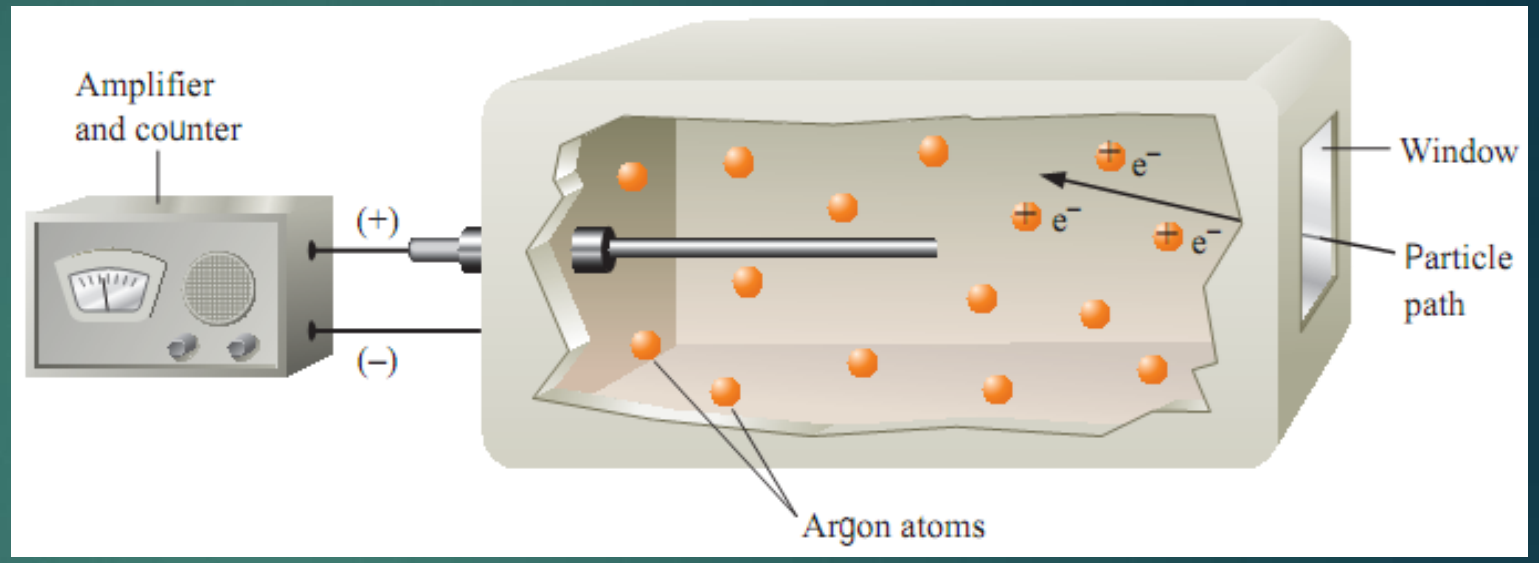

3. ใช้เครื่องมือไกเกอร์มูลเลอร์เคาน์เตอร์ตรวจสอบ

4. ใช้เครื่องวัดรังสีห้องหมอก (Cloud Chamber)

ประโยชน์ของธาตุกัมมันตรังสี

1. ด้านธรณีวิทยา

- ใช้คาร์บอน -14 ซึ่งมีครึ่งชีวิต 5730 ปี หาอายุของวัตถุโบราณที่มีคาร์บอนเป็นองค์ประกอบ เช่น ไม้ กระดูก หรือสารอินทรีย์อื่น ๆ

ประโยชน์ของธาตุกัมมันตรังสี

2. ด้านการแพทย์

- ไอโอดีน-131 ใช้ดูความผิดปกติของต่อมไทรอยด์
- ไอโอดีน-132 ใช้ติดตามดูภาพสมอง
- โซเดียม-24 ฉีดเข้าเส้นเลือดโดยตรงเพื่อดูระบบการไหลเวียนของเลือด
- เทคนีเชียม-99 รับประทานเมื่อต้องการดูภาพหัวใจ ตับ ปอด
- โคบอลต์-60 หรือ เรเดียม-226 ใช้ในการรักษาโรคมะเร็ง

ประโยชน์ของธาตุกัมมันตรังสี

3. ด้านการเกษตรกรรม

- ฟอสฟอรัส-32 ใช้จำนวนเล็กน้อยผสมกับฟอสฟอรัสที่ไม่มีรังสีเพื่อทำปุ๋ย แล้วใช้เครื่องไกเกอร์ มูลเลอร์ เคาน์เตอร์ตรวจวัดรังสีที่ใบของพืช
- ใช้รังสีเพื่อการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พืชให้ได้พันธุกรรมตามต้องการโดยการนำเมล็ดพันธุ์พืชมาอาบรังสีนิวตรอนในปริมาณและระยะเวลาที่เหมาะสมจะทำให้เกิดการกลายพันธุ์

ประโยชน์ของธาตุกัมมันตรังสี

4. ด้านอุตสาหกรรม

- ใช้ตรวจหารอยตำหนิในโลหะหรือรอยรั่วของท่อขนส่งของเหลว
- ใช้วัดความหนาของวัตถุเนื่องจากรังสีแต่ละชนิดทะลุวัตถุได้ดีไม่เท่ากัน

ประโยชน์ของธาตุกัมมันตรังสี

4. ด้านอุตสาหกรรม

- โคบอลต์-60 ใช้ซึ่งจะให้รังสีแกมมาที่ไม่มีผลตกค้าง และรังสีจะทำลายแบคทีเรีย จึงช่วยเก็บรักษาอาหารไว้ได้นานหลายวันหลังจากการผ่านรังสีเข้าไปในอาหารแล้ว

ครึ่งชีวิตของ ธาตุคัมมันตรังสี

ครึ่งชีวิต

- ครึ่งชีวิต หมายถึง ระยะเวลาที่นิวเคลียสของธาตุกัมมันตรังสีสลายตัวจนเหลือครึ่งหนึ่งของปริมาณเดิม
- ใช้สัญลักษณ์ คือ $t_{1/2}$
- เช่น Na-24 มีครึ่งชีวิต 15 ชั่วโมง หมายความว่า ถ้าเริ่มต้นมี Na-24 10 กรัม นิวเคลียสนี้จะสลายตัวให้รังสีออกมาจนกระทั่งเวลาผ่านไปครบ 15 ชั่วโมง จะมี Na-24 เหลือ 5 กรัม และเมื่อเวลาผ่านไปอีก 15 ชั่วโมงจะมี Na-24 เหลืออยู่ 2.5 กรัม และเวลาผ่านไปทุก ๆ 15 ชั่วโมง Na-24 จะสลายตัวไปเหลือเพียงครึ่งหนึ่งของปริมาณเดิม

ครึ่งชีวิต

- เช่น Na-24 มีครึ่งชีวิต 15 ชั่วโมง หมายความว่า ถ้าเริ่มต้นมี Na-24 10 กรัม นิวเคลียสนี้จะสลายตัวให้รังสีออกมาจนกระทั่งเวลาผ่านไปครบ 15 ชั่วโมง จะมี Na-24 เหลือ 5 กรัม และเมื่อเวลาผ่านไปอีก 15 ชั่วโมงจะมี Na-24 เหลืออยู่ 2.5 กรัม และเวลาผ่านไปทุก ๆ 15 ชั่วโมง Na-24 จะสลายตัวไปเหลือเพียงครึ่งหนึ่งของปริมาณเดิม

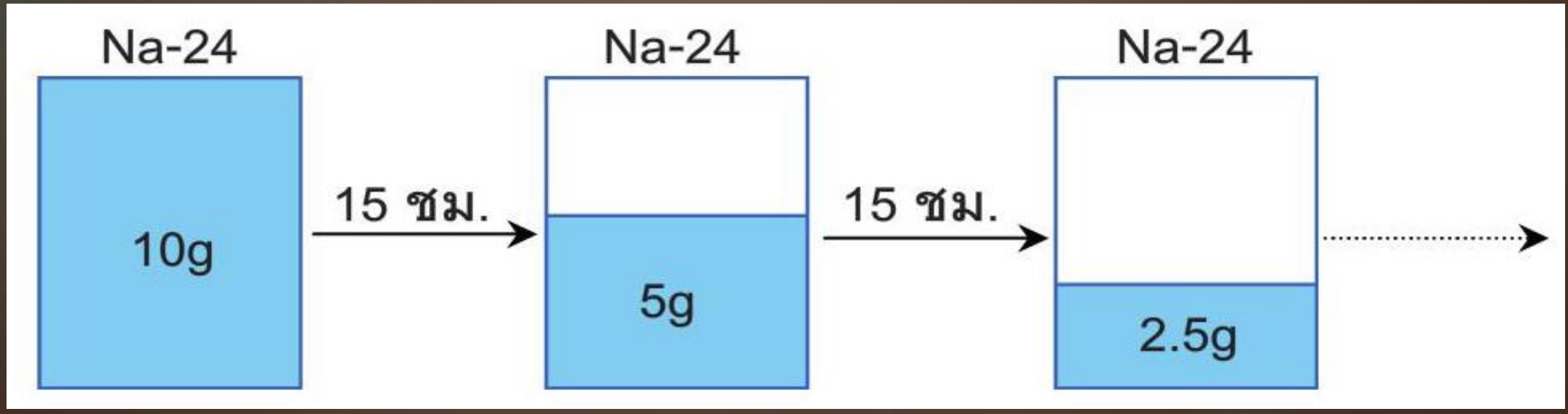

ครึ่งชีวิต

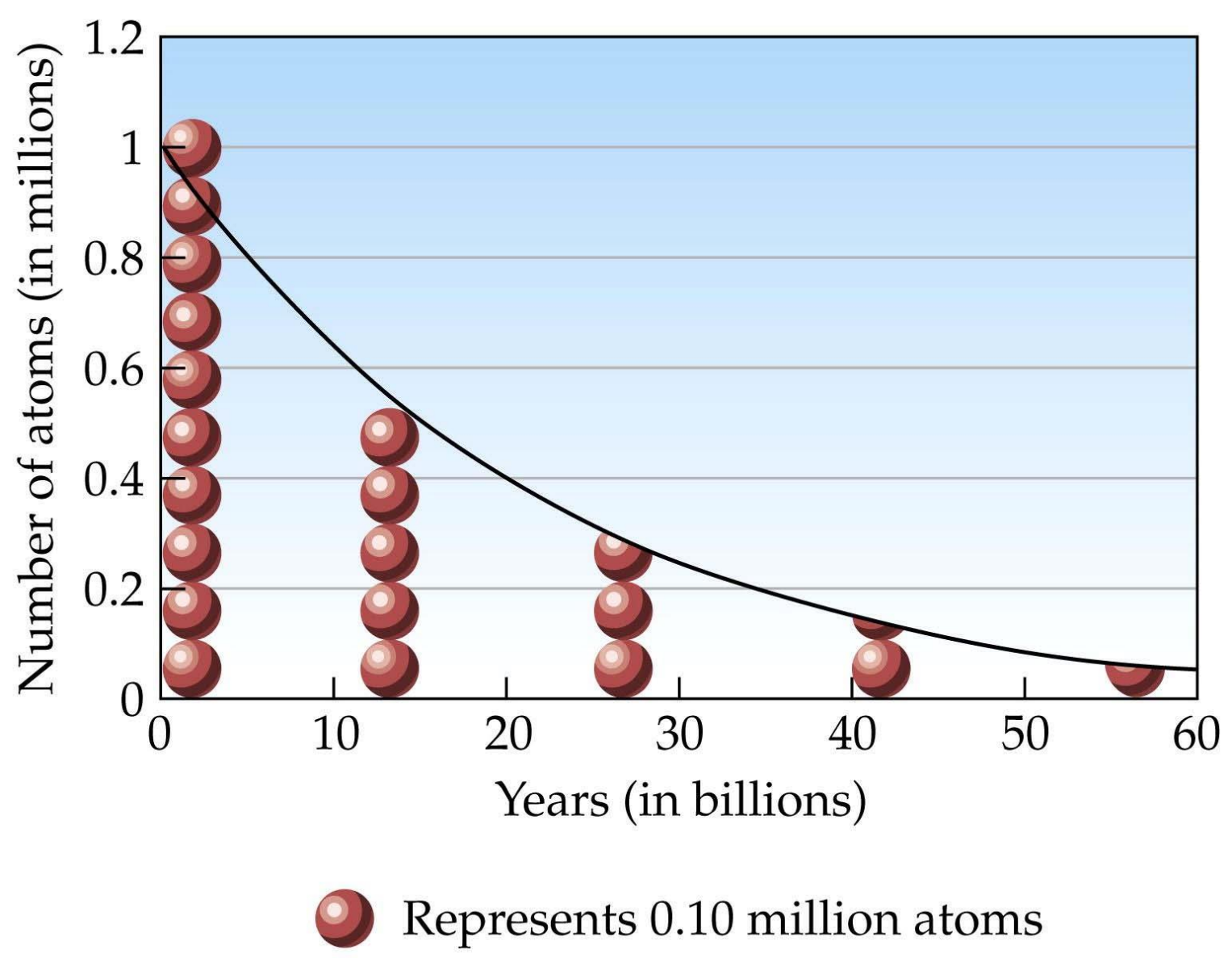
Number of atoms (in millions)
1.2
1
0.8
0.6
0.4
0.2
0
0
10
20
30
40
50
60
Years (in billions)
Represents 0.10 million atoms

กราฟครึ่งชีวิตของ I-131

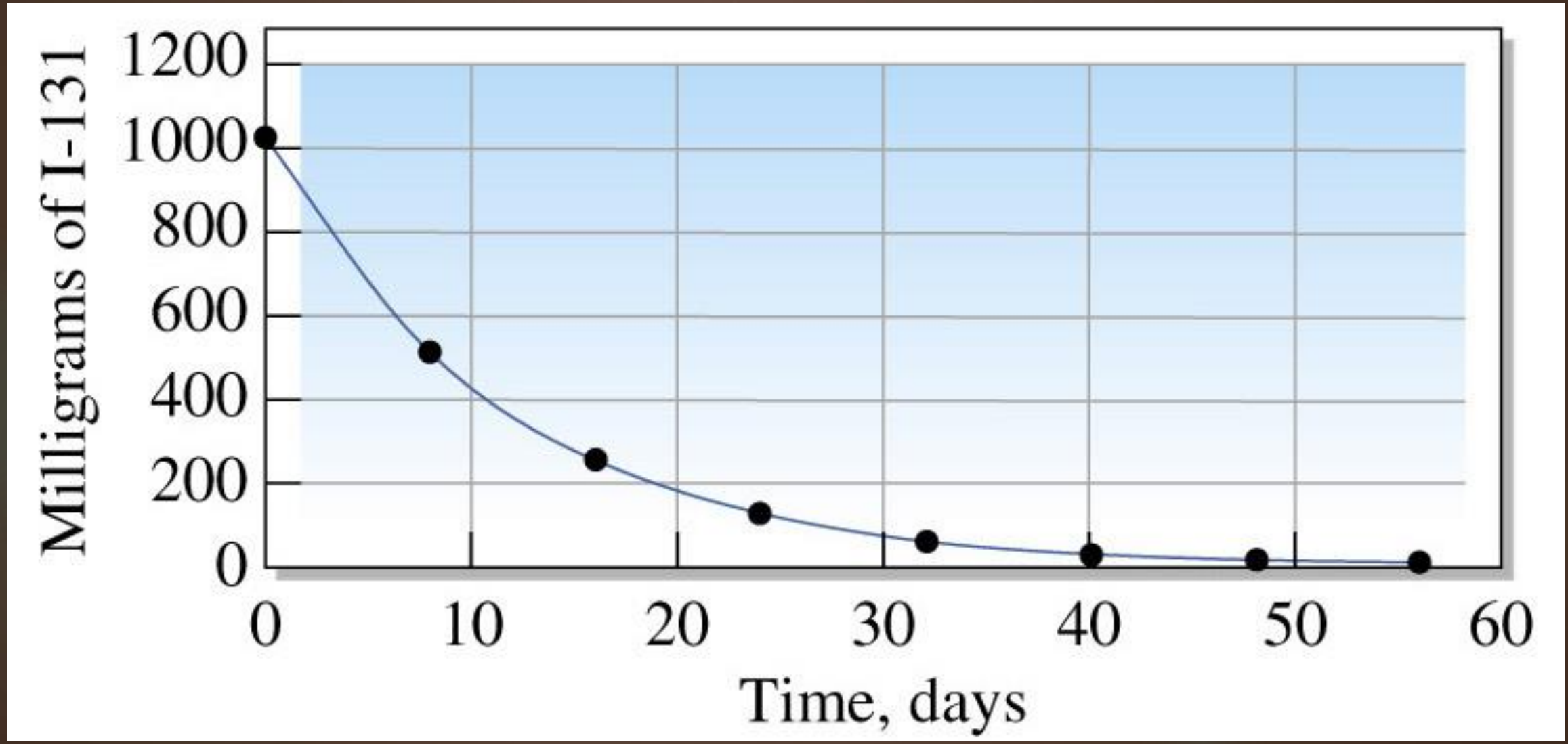

ครึ่งชีวิตของธาตุบางชนิด

Half-lives of Representative Radioactive Nuclides

Nuclide	Half-life[a]	Typical Use
Hydrogen-3	12.26 y	Biochemical tracer
Carbon-11	20.39 min	PET scans
Carbon-14	5730 y	Dating of artifacts
Sodium-24	14.659 h	Tracer, cardiovascular system
Phosphorus-32	14.3 d	Biochemical tracer
Potassium-40	1.25×10^9 y	Dating of rocks
Iron-59	44.496 d	Tracer, red blood cell lifetime
Cobalt-60	5.271 y	Radiation treatment of cancer
Strontium-90	28.5 y	No present use
Iodine-131	8.040 d	Tracer, thyroid studies
Radium-226	1.60×10^3 y	Radiation therapy for cancer
Uranium-238	4.51×10^9 y	Dating of rocks and Earth's crust

Copyright © 2005 Pearson Prentice Hall, Inc.

ครึ่งชีวิตของธาตุบางชนิด

ตัวอย่างครึ่งชีวิตของไอโซโทปกัมมันตรังสีบางชนิด

ไอโซโทปกัมมันตรังสี	ครึ่งชีวิต	รังสีที่แผ่ออก
$^{214}_{84}Po$	1.6×10^{-4} วินาที	α
$^{131}_{53}I$	8.1 วัน	β
$^{60}_{27}Co$	5.3 ปี	β
$^{226}_{88}Ra$	1600 ปี	α และ γ
$^{14}_{6}C$	5730 ปี	β
$^{238}_{92}U$	4.5×10^{9} ปี	α

การคำนวณครึ่งชีวิตของธาตุ

ตัวอย่างที่ 1 จงหาปริมาณของ Tc-99 ที่เหลือเมื่อวาง Tc-99 จำนวน 10 กรัม ไว้นาน 24 ชั่วโมง และ Tc-99 มีครึ่งชีวิต 6 ชั่วโมง

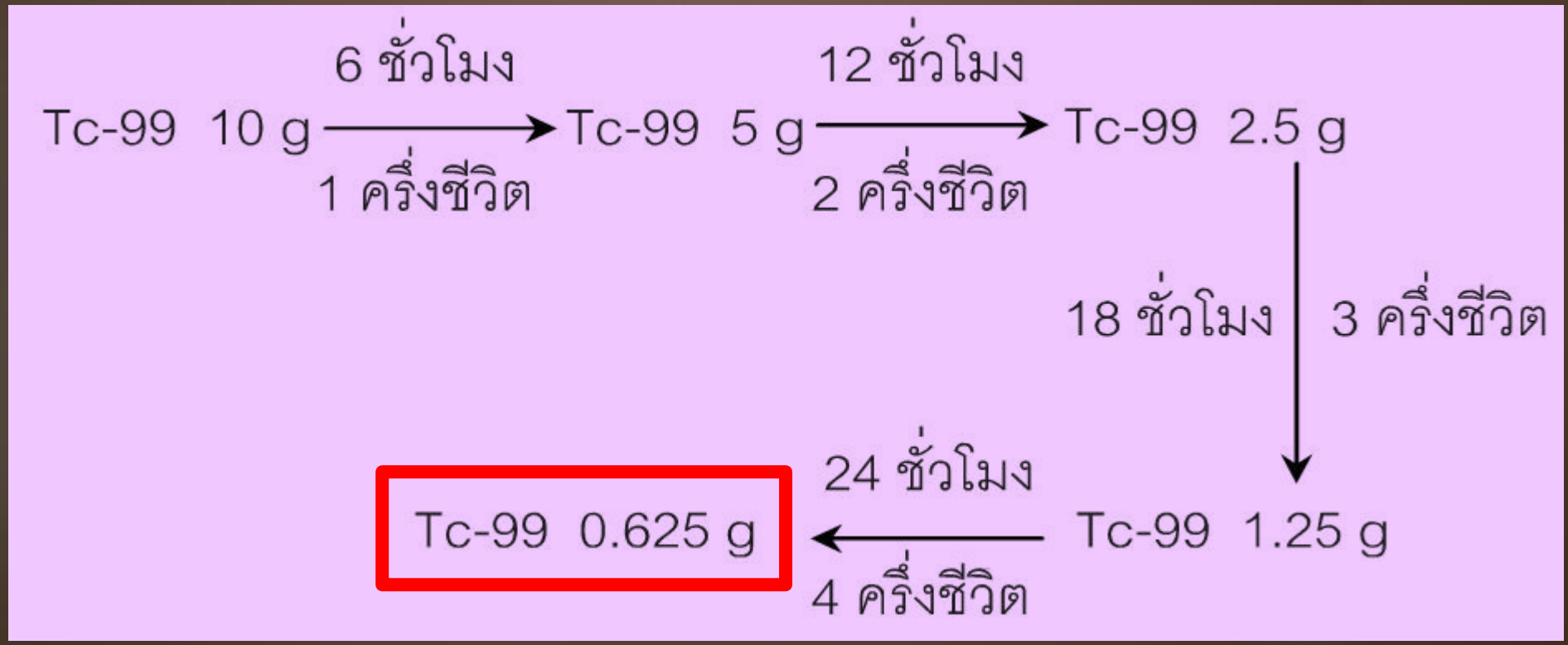

การคำนวณครึ่งชีวิตของธาตุ

ตัวอย่างที่ 2 จงหาปริมาณ I-131 เริ่มต้น เมื่อนำ I-131 จำนวนหนึ่งมาวางไว้เป็นเวลา 40.5 วัน ปรากฏว่ามีมวลเหลือ 0.125 กรัม ครึ่งชีวิตของ I-131 เท่ากับ 8.1 วัน

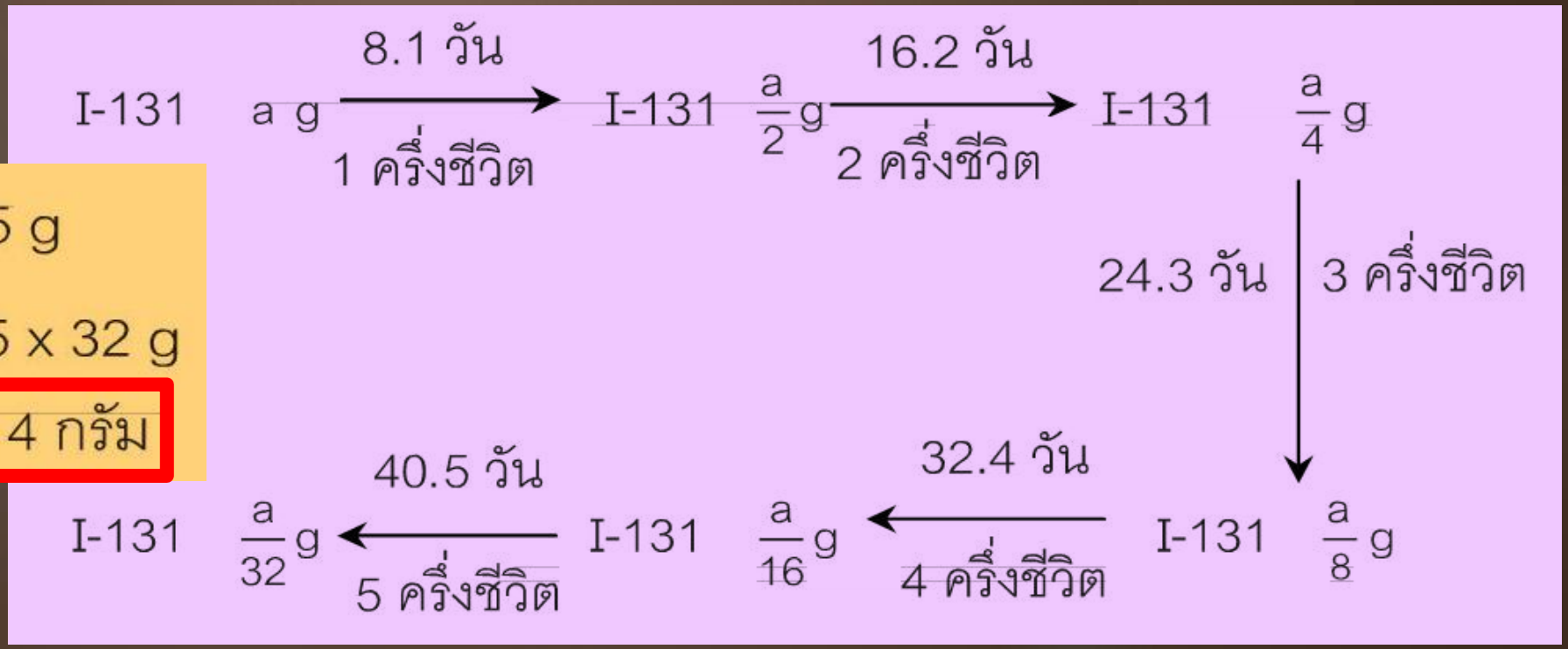

$$\frac{a}{32} = 0.125 \text{ g}$$

$$a = 0.125 \times 32 \text{ g}$$

I-131 เริ่มต้นมีมวล 4 กรัม